

# DRAAIBOEK GOED GEËRFD ERFGOED

## INHOUDSTAFEL

1. Inleiding
2. Het project
3. Bruggen bouwen
4. Bottom Up
5. De werkgroep
6. De stuurgroep
7. Werken met vrijwilligers
8. Ontsluiting
9. Duurzaamheid en nazorg
10. Resultaten
11. Contact



**VLAAMS-  
BRABANT**

## 1. Inleiding

Veel zelforganisaties van personen met een migratie-achtergrond hebben een rijke culturele traditie en koesteren herinneringen, onder de vorm van verhalen, objecten, rituelen en documenten. En terecht! De geschiedenissen en het erfgoed van hun leden zijn immers van cultuurhistorische waarde. Dit belang vertaalt zich nog te weinig in een erkenning, waardering en gebruik van het erfgoed, zowel door de organisaties zelf als door de actoren uit het cultuur- en erfgoedveld.

Dit gebrek aan wederzijdse kennis en onderlinge samenwerking wilde het project *Goed Geërfd Erfgoed* aanpakken, door beide groepen te betrekken in een **procesmatig ontmoetingstraject rond erfgoedwerking**. De ervaringen en bevindingen uit dit project vormen de humus van voorliggend draaiboek dat een **laagdrempelige en praktijkgerichte wegwijzer** wil zijn voor al wie het erfgoed van zelforganisaties wil koesteren, publiek delen en een plaats geven in professionele praktijken van erfgoedzorg. Dit draaiboek is gerealiseerd dankzij de inbreng van alle partners uit het project *Goed Geërfd Erfgoed*, waarbij ervaring met het lokale en regionale veld van zelforganisaties gekoppeld is aan expertise rond erfgoedzorg.

Tussen een voorstelling van de opzet van het project en een toelichting van de behaalde resultaten, belicht het draaiboek een waaier aan aspecten die cruciaal zijn voor zelforganisaties en erfgoedprofessionelen om een gezamenlijke werking rond etnisch divers erfgoed op te zetten.

Een eerste hoofdstuk behandelt de noodzaak aan wederzijdse kennismaking\_ en bewustwording.

Gezien erfgoed bestaat bij gratie van betekenisgeving door de betrokken gemeenschappen, gaat het tweede hoofdstuk in op het belang van een bottom-upwerking die hun eigenaarschap verzekert.

Hierna volgen twee hoofdstukken die inzoomen op de organisatorische en praktische afwikkeling van alle fases in het proces van erkennen tot delen van erfgoed. Hierbij is er aandacht voor de inbreng van en wederzijdse afstemming tussen alle projectpartners in werkgroepen en stuurgroepen.

Gezien de aard van de zelforganisaties, staat het draaiboek vervolgens stil bij enkele aandachtspunten rond het werken met vrijwilligers, inclusief de nood aan vorming.

Vervolgens geeft het draaiboek de nodige tips om erfgoed te ontsluiten, met andere woorden om ontmoetingen te creëren tussen het erfgoed van gemeenschappen met een migratie-achtergrond en de ‘traditionele’ erfgoedconsumenten.

Ten slotte verduidelijkt een laatste hoofdstuk hoe een gezamenlijk project rond erfgoedwerking op lange termijn blijvende effecten kan genereren.

## 2. Het project

Door migratie is de wereld in voortdurende beweging. Migratie drukt haar stempel op de samenleving: zowel op het niveau van de migrerende mens en zijn zoektocht naar een omgang met een nieuwe omgeving, als op het niveau van de betekenis van objecten, verhalen en rituelen die herinneren aan zijn cultuur en verleden. Zich organiseren door het oprichten van **zelforganisaties** kan op deze uitdagingen een antwoord bieden. Deze praktijk sluit aan bij het boeiende verenigingsleven dat Vlaanderen al kent nog voorafgaand aan de grote immigratiegolven. Het verenigingsleven vervult functies van ontspanning en ontmoeting, het creëert ruimte voor overleg en inspraak, voor ontplooiing en maatschappelijke participatie van groepen. **Cultureel erfgoed** kan hierin zeker een rol spelen. Er zijn dan ook honderden zelforganisaties die in hun werking getuigen van de drang tot het beleven van cultureel erfgoed.

Zelforganisaties zijn vaak aangesloten bij federaties die hun werking ondersteunen. Eind 2014 schreven twee federaties, het Internationaal Comité (IC) en Actieve Interculturele Federatie + (AIF+), het **project *Goed Geërfd Erfgoed*** uit. Personen met migratieachtergrond die zich engageren onder de paraplu van federaties, beschikken over veel rijkdom op het vlak van erfgoed, maar zijn zich hier vaak niet van bewust. Deze vaststelling bracht de federaties tot het ontwikkelen van een project met volgende **doelstellingen**:

- Het **in beeld brengen** van de culturele bagage van verenigingen, zowel materiële als immateriële getuigenissen en tradities uit hun verleden en cultuur, om hun erfgoedparticipatie en ontsluiting van hun erfgoed te verhogen.
- Het initiëren van een intensief **bewustmakingsproces** bij zelforganisaties rond het erkennen, beschrijven en tonen van cultureel erfgoed, dat waardierend werkt, competenties versterkt en de aansluiting bij Vlaamse initiatieven faciliteert.
- Het actief uitbouwen van het **netwerk** van verenigingen: zelforganisaties duurzaam in contact brengen met cultuurpartners, stedelijke diensten en erfgoedcellen,

vertrouwd maken met minder bekende locaties voor het organiseren van vormingen en activiteiten, en actief toeleiden naar bestaande initiatieven en evenementen.

- Het **sensibiliseren** van cultuur- en erfgoedpartners door hen in contact te brengen met een voor hen nog onbekend doelpubliek van verenigingen van personen met een migratie-achtergrond.
- Het actief stimuleren van **samenwerking** tussen zelforganisaties en erfgoedactoren door de ondersteuning van activiteiten en vormingen.

Dankzij de steun van de provincie Vlaams-Brabant stonden 15 verenigingen klaar om gedurende een jaar te focussen op hun cultureel, materieel of immaterieel, erfgoed. Voor de zelforganisaties waren volgende **vragen richtinggevend** tijdens het gehele project: 1) wat is ons erfgoed? 2) wat is zijn betekenis? 3) hoe willen we er mee omgaan?

Hoewel de oproep open stond voor alle door de federaties ondersteunde zelforganisaties in Vlaams-Brabant hebben er zich uiteindelijk 14 Leuvense zelforganisaties en één uit Zaventem geëngageerd. Voor een overzicht van de deelnemende verenigingen, zie contact.

Bekijk de [video](#) die na afloop van het project gemaakt werd. De resultaten van het project zijn in hoofdstuk 10 te vinden.

### 3. Bruggen bouwen

Omdat het 'concept' erfgoed beperkt is ingeburgerd in de werking van zelforganisaties en in de leefwereld van hun individuele leden, en omdat de erfgoedsector ook niet zo vertrouwd is met de werking en het erfgoed van zelforganisaties, dient men in te zetten op wederzijdse bewustmaking. Dit leidt tot een wederzijds inzicht in de erfgoedwaarden van voorwerpen, verhalen, tradities, documenten, ... die gemeenschappen en instellingen bewaren, opvoeren, vertellen en doorgeven.

Een introductie in de vormen van erfgoed, in de redenen om iets als erfgoed te beschouwen en in de betekenissen van erfgoed verloopt best op een spelmatige of informele manier. Veel inspiratie bieden erfgoed-educatieve methodieken, zoals de [erfgoedkoffer](#) (p.12-13) of [kringspelen](#) (p.30). In het project *Goed Geërfd Erfgoed* is gekozen voor het spel '[Erfgoed, wat zit er in voor jouw organisatie?](#)' van TapisPlein om het concept en de vormen van erfgoed door de zelforganisaties op participatieve wijze te doen verkennen.

Uit dergelijke activiteiten groeit een inzicht in het erfgoedgehalte van objecten en praktijken uit de eigen cultuur, maar bovendien ook in het belang van het zintuigelijk waarnemen, beschrijven, waarderen en verhalend duiden, wat noodzakelijk is om in een latere fase het erfgoed met buitenstaanders te delen. Confrontatie tussen 'Vlaams' en divers erfgoed kan hierbij enkel maar de onderlinge gelijkenissen en gelijkwaardigheid aantonen. Een inspirerend voorbeeld rond interculturele ontmoetingen en erfgoed is het Wase project ['Ontbijt met een verhaal'](#), met volksverhalen als kapstok.

Een volgende stap kan bestaan uit een wederzijdse kennismaking tussen het professionele erfgoedveld en de zelforganisaties. Voor het zoeken van partners gebruik je de [erfgoedkaart](#) en de [sociale kaart](#). Kennismaken kan enerzijds door het bezoek aan een erfgoedorganisatie (archief, museum, bibliotheek), waarbij de werking van dergelijke bewaarinstellingen wordt toegelicht. Door een laagdrempelige introductie in de redenen waarom en de manieren waarop ze erfgoed erkennen en verzamelen, beschrijven en waarderen, behouden en beheren, en tonen en delen kunnen leden van de zelforganisaties zich een beter beeld vormen van de verschillende facetten van een erfgoedwerking. Ook is het aangewezen om contact te leggen met erfgoedactoren die zich toeleggen op het vrijwaren en doorgeven van immateriële vormen van erfgoed. Anderzijds kunnen de zelforganisaties relevante erfgoedactoren uitnodigen op hun bijeenkomsten en hen zo laten kennismaken met hun werking en projecten. Op deze manieren wordt een eerste brug geslagen tussen partners die eerder mogelijks niet de juiste vaardigheden, kennis of contacten hadden om elkaar te betrekken bij hun werking.

Ten slotte is een [toelichting](#) van enthousiasmerende bestaande initiatieven betreffende het delen en tonen van erfgoed of een geleid bezoek aan activiteiten op het vlak van publieks- of educatieve erfgoedwerking waardevol. De confrontatie met de veelheid aan mogelijkheden om erfgoed in een boeiend verhaal te gieten, kan aan leden van de zelforganisaties aantonen dat ook hun erfgoed, mits voldoende duiding, binnen bestaande 'Vlaamse' kaders van erfgoedontsluiting een plaats kan vinden. Bovendien kan de kennismaking met de mogelijkheden en media om erfgoed op een originele manier te tonen (expo, databank, website, audiovisuele media, boek, voorstelling, ...), inspirerend werken. Het is aangewezen dat het hier niet enkel een bezoek aan de publieke zijde van de activiteit betreft, maar dat er ook voldoende inzicht wordt geboden in de backoffice van dergelijke projecten: de selectie binnen het erfgoedmateriaal, de presentatievormen, de verhalende duiding, ... In het project *Goed Geërfd Erfgoed* werd dit bereikt door de organisatie van een VIP-erfgoedtour tijdens Erfgoeddag (april 2015) en door de deelname aan een actie rond culinair erfgoed tijdens de

Week van de Smaak (november 2015), zie hoofdstuk 10. Projecten waarin de bij het erfgoed betrokken gemeenschappen participeren aan deze handelingen, genieten immers de voorkeur. De actieve deelname en procesmatige benadering hebben een wervende impact op de zelforganisaties en bewerkstelligen ook meteen een sensibiliserend effect op de 'Vlaamse' erfgoedorganisaties.

Het is aangewezen om bij kennismakingsmomenten een wederzijdse toeleiding te creëren, als een eerste stap richting potentiële samenwerking. De ontmoetingen bestaan idealiter niet enkel uit een éénrichtingsverkeer of een top-down benadering vanuit de professionele erfgoedsector naar de vrijwillige erfgoedbeheerders van de zelforganisaties toe. Het is aan te raden steeds ruimte te voorzien om de verenigingen op een actieve wijze hun erfgoed te laten voorstellen aan de professionele erfgoedactoren, zodat het erfgoedveld ook inzicht krijgt in de kenmerken van dit divers erfgoed. Hierbij hoort ook een uitwisseling over de wijze waarop binnen zelforganisaties personen voor dit erfgoed zorgen. Bovendien is het ook noodzakelijk om niet louter een technisch verhaal van erfgoedzorg te brengen, maar ook aan te geven dat een werking rond erfgoed maatschappelijke doelen dient, zoals gemeenschapsvorming, identiteitsversterking, cultuurbeleving en competentieontwikkeling, die ook van belang zijn in de werking van zelforganisaties.

#### 4. Bottom Up

Aan de basis van het project *Goed Geërfd Erfgoed*, dat zich onder meer tot doel stelde het erfgoed van een superdiverse gemeenschap te waarderen en te ontsluiten, lag geen overkoepelend concept, zoals bij [Hello Baby](#) rond geboorterituelen, of geen overkoepelende aanleiding, zoals bij [DAKIRA](#) met de viering van 50 jaar Marokkaanse migratie of bij [Miras](#) met de viering van 50 jaar Turkse migratie. Het uitgangspunt bestond erin het nog onontgonnen cultureel erfgoed van etnisch diverse gemeenschappen vanuit zijn intrinsieke waarde bloot te leggen.

Binnen verschillende zelforganisaties en gemeenschappen is het verlangen om erfgoedverhalen te delen, immers zeer levendig. De eenvoudige aanleiding voor de federaties om het project uit te schrijven, verklaart dan ook grotendeels het enthousiasme en de actieve deelname van de zelforganisaties. Deze open benadering vormde dan ook de kern van de allereerste brede communicatie van de federatiemedewerkers naar de

zelforganisaties: “Een project rond jullie erfgoed krijgt steun. Willen jullie dit vorm geven? Zo ja, neem dan mee wat volgens jou erfgoed is.”

De eigenheid en verscheidenheid binnen de zelforganisaties vraagt om een specifieke methodiek. De grote diversiteit, bovenop de verscheidenheid in herkomst, vereist een flexibele manier van werken, een bottom-upwerking, ‘op maat’ van elke vereniging. De ervaring met deze methodiek is best aanwezig bij één of meerdere projectpartners. In het project *Goed Geërfd Erfgoed* lag deze expertise bij de educatieve medewerkers van de federaties. Zij hadden bovendien een vertrouwensrelatie met belangrijke sleutelfiguren binnen de verenigingen. Dit maakte hen aanspreekbaar en hun begeleiding aanvaardbaar.

De methodiek ‘begeleiding op maat’ laat toe te werken vanuit de vragen, behoeften en tekorten van groepen. Tegelijkertijd worden ook hun sterktes en talenten gewaardeerd. Vanuit een kennis over de potentie, mogelijkheden en beperkingen van de groepen, bewaren de projectbegeleiders hierbij een helikopterzicht en werken als troubleshooter. Participerende afdelingen, gemeenschappen en vrijwilligers werken ook best zo zelfstandig mogelijk. Het mag niet de bedoeling zijn dat ze afhankelijk worden van de projectbegeleiders. De kracht van de groep zelf is het vertrekpunt. Daarom steunde de eerste oproep binnen het project *Goed Geërfd Erfgoed* op betrokkenheid en zelfreflectie binnen de zelforganisaties: welke objecten, voorwerpen, verhalen en rituelen beschouwen hun leden zelf als ‘erfgoed’?

Binnen een bottom-upwerking is, naast professionele omkadering, het eigenaarschap van de participerende verenigingen erg belangrijk.

Bottom-up werken omvat ook het gemeenschappelijk vorm geven aan een doel dat breed gedragen is. Hiertoe richten de projectbegeleiders zich op het organiseren van structurele inspraak, het aanmoedigen van samenwerking, het faciliteren van participatie en het ondersteunen van activiteiten die van onderuit worden ontwikkeld door vrijwilligers. Idealiter mondt dit uit in processen van co-creatie, waarbij vrijwilligers van zelforganisaties in groep eindverantwoordelijkheid opnemen. Bijvoorbeeld het eigenaarschap omtrent de vormgeving van de performances op het slotevent *Heritage on Stage*, de duiding hiervan door een inleidende tekst op het podium, de informatie en beschrijving van rituelen in de brochure zijn hier illustratieve voorbeelden van. In het project *Goed Geërfd Erfgoed* werden sub-werkgroepen opgericht tussen verschillende vrijwilligers van zelforganisaties. Deze waren ingedeeld op basis van vorm. Deze indeling bood de mogelijkheid om de ideeën verder te concretiseren en uit te werken. Sterke vrijwilligers kregen de coördinerende

opdracht om binnen hun sub-werkgroep de vorm en inhoud van A tot Z te beschrijven. In een latere fase kwamen allen samen om de verschillende resultaten te stroomlijnen.

Een goede bottom-up werking houdt in dat er ten allen tijde naar wordt gestreefd om vrijwilligers (zie hoofdstuk 6) te binden en hen het gevoel geven dat ze deel uitmaken van een groter geheel. Dit zorgt ervoor dat ze een actieve betrokkenheid bij het project ontwikkelen, waardoor hun inzet en motivering groeien. Wat is hiervoor nodig? Goede persoonlijke contacten en voldoende tijd om extra inspanningen te leveren zijn onontbeerlijk. Vrijwilligers waarderen extra inspanningen die dan ook een wederkerig effect hebben. Een houding van gelijkwaardigheid, wederkerigheid, openheid en vertrouwen, en een zekerheid dat alle deelnemers invloed kunnen hebben op het proces en het resultaat, stimuleren leden van zelforganisaties om zich te engageren voor een proces van co-creatie, waarin zij zelf ook in dialoog gaan met anderen.

## 5. De werkgroep

In de werkgroep komen deelnemers van alle participerende verenigingen doelgericht samen. Ze zetten in op het (h)erkennen en naar waarde schatten van erfgoed vanuit de eigen sociaal-culturele achtergrond. Daarnaast leren ze doorheen het proces van samenwerking en voorbereiding van de output ook over elkaars erfgoed. In dit proces spelen de projectbegeleiders een faciliterende en ondersteunende rol.

De leden van de werkgroep doorlopen vier functionele fases die zich tijdens het traject aandienen: (1) voorstelling, (2) afstemming, (3) terugkoppeling en (4) evaluatie.

Tijdens de voorstelling of kennismaking leren de leden elkaar kennen en vindt er uitwisseling plaats met betrekking tot hun verenigingen en (persoonlijke) achtergronden.

Tijdens de afstemming spreken de werkgroepleden zich uit over hun verwachtingen ten aanzien van het project, hun begrip van erfgoed en de doelstellingen die ze voor ogen hadden bij de start van het project. Deze fase is erg belangrijk om ervoor te zorgen dat de (deel)resultaten gedragen worden door alle deelnemers. Het is tevens een reflex die doorheen heel het traject regelmatig noodzakelijk terugkomt: zit iedereen nog wel op dezelfde golflengte? Staan de neuzen nog in dezelfde richting? Drukt niemand zijn/haar visie te hard door ten nadele van de inbreng van anderen? Vooral op dit laatste punt moeten de projectbegeleiders sterk inzetten, als onderdeel van hun wakende rol.



Bij de terugkoppeling delen de projectbegeleiders regelmatig met de stuurgroep informatie betreffende het verloop van het project. Die dialoog met experts op socio-cultureel en erfgoedvlak levert relevante feedback en input op, die tegemoet komt aan vragen en noden van de werkgroepleden, op het domein van selectie in materiaal, duiding en presentatievormen. Deze fase belichten we meer uitgebreid in hoofdstuk 5.

De evaluatie slaat op het analyseren en bespreken van de realisaties en de daaraan voorafgaande processen, de vormingen, de begeleiding en de algemene richting van het project. Net zoals afstemming is ook evaluatie een fase die aanhoudend plaatsvindt gedurende het hele project.

Initieel was er in het project *Goed Geërfd Erfgoed* voorzien om de werkgroep maandelijks te laten samenkomen, onder de vorm van activiteiten, vormingen, uitstappen en vergaderingen. Deze frequentie werd halverwege het project niet meer zo volgehouden, maar verhoogde wel naarmate de (deel)resultaten dichterbij kwamen. Intensiteit en vermoeidheid constateren bij participanten was hier erg belangrijk om de motivatie en slagkracht van de groep te garanderen. De federatiemedewerkers stemden de frequentie van de werkgroep-bijeenkomsten af op de noden en de gedrevenheid die ze onder de vrijwilligers van de zelforganisaties opvingen. Dit paste binnen een benadering 'op maat' en zorgde ervoor dat structuur niet de bovenhand kreeg op inhoud. In dit laatste geval zouden de motivatie en participatie van de zelforganisaties immers in het gedrang komen.

Vertrekkende vanuit de kracht van de zelforganisaties startte de werkgroep met de vraag welke rol erfgoed speelt in hun socio-culturele praktijken. Door de constatactie dat velen hun erfgoed ten gevolge van immigratie niet even sterk waarderen als het erfgoed van het gastland, is een sensibiliserende methodiek aan de orde, die de leden van de zelforganisaties doordringen van het feit dat alle erfgoed waardevol is. Op de allereerste werkgroep werd dan ook aan alle potentiële deelnemers gevraagd om een object mee te brengen dat voor hen 'erfgoed' is. Dit vormde de basis voor een voorstellingsronde waarbij de aanwezigen zich voorstelden aan de hand van het meegebrachte erfgoedstuk. Zo kwamen al snel foto's van schilderijen, objecten en zo meer aan bod en werd er in grote groep gedialoogd. Dit eerste deel van de eerste werkgroep-vergadering diende vooral om de manier van bottom-up werken (zie hoofdstuk 3) duidelijk te maken, die vrijwilligers in hun participatieve rol erkent en waardeert. In een tweede fase werd het spel '[Erfgoed, wat zit er in voor jouw organisatie?](#)' van TapisPlein gespeeld om de thematische waaier helemaal open te trekken en alle mogelijke vormen van erfgoed aan bod te laten komen.

Het is ook belangrijk te vermelden dat op de eerste werkgroepen ook aan de zelforganisaties werd gevraagd om bevestiging van hun engagement, wel pas nadat hen een realistische voorstelling van de werklust, frequentie en doelstellingen was gegeven. Concreet vertaald waren er bij de eerste sessie 15 verschillende zelforganisaties vertegenwoordigd en uiteindelijk hebben 12 zelforganisaties het hele proces doorlopen. De redenen waarom verenigingen afhaakten, lagen vooral in hun bedenkingen bij de werklust of in hun voorkeur om eerst intern werkzaamheden te plannen alvorens in te stappen in een groter verhaal met eindverantwoordelijkheid.

Vervolgens kregen de federatiemedewerkers heel wat vragen rond 'hoe samen tot een gezamenlijk eindproduct komen?'. Ze pasten daarom de methodiek '[Grenzeloos brainstormen](#)' ([brochure Erfgoeddag 2014](#)) toe. Ingevulde formulieren met de meest gewenste resultaten stonden centraal en per eindproduct beschreven de deelnemers wat allemaal nodig zou zijn om dat te bereiken. Dit mondde uit in een onderverdeling in verschillende sub-werkgroepen: interculturele performance; toneelvoorstelling; expo; storytelling.

Om de brainstorm naar een meer concreet niveau te vertalen, een fase waar de gehele werkgroep stilaan ongeduldig naar uitkeek, vroegen de participanten naar een kader. De creatie van vier sub-werkgroepen, aangevuld met logistieke en financiële mogelijkheden en beperkingen die de federatiemedewerkers aangaven en de terugkoppeling van de stuurgroep (zorg voor een inhoudelijke coherentie en voor een vertaalslag naar het brede publiek) maakten duidelijk dat er nog meer inspiratie nodig was. Zo ongeveer 5 maanden in het project gingen de werkgroepleden met al deze info naar hun respectievelijke verenigingen om de ideeën verder uit te werken.

In een volgende fase, ongeveer halverwege het project, stelden de verschillende sub-werkgroepen actieplannen op. In elke sub-werkgroep werd een 'trekker' aangesteld, die met de leden van de eigen sub-werkgroep en in overleg met de federatiemedewerkers samenwerkte naar een finaal eindproduct. De federatiemedewerkers bewaarden het overzicht over de verschillende sub-werkgroepen en voeden hen met feedback van de stuurgroep.

In de allerlaatste fase, ongeveer halverwege de tweede helft van het projectjaar, legden alle sub-werkgroepen hun werk samen om het te kneden tot één geheel. De groepen 'interculturele performance' en 'expo' overleefden deze oefening. Deze twee groepen genoten onmiddellijk daarna ook vorming en begeleiding van Wisper. Elke vorming was op

maat van de vrijwilligers en met het oog op de uitvoering binnen Heritage on Stage. ‘Story telling’ kreeg een andere vertaling binnen de expo, terwijl de toneelgroep tijdens deze fase afzag van verdere deelname. De schifting binnen de sub-werkgroepen is ook een concreet voorbeeld van de wisselwerking tussen stuur- en werkgroep. Vanuit de stuurgroep was er immers de bedenking gekomen om waakzaam te zijn van niet te vervallen in een typische ‘show-format’ dat zelforganisaties vaak aanhouden op toonmomenten. Bij de sub-werkgroep ‘toneel’ had deze feedback tot gevolg dat ze besloot om niet in het project verder te gaan. Hun inbreng betrof een te afgewerkt en vaststaand product dat op zich niet in een project rond erfgoedwerking paste, terwijl er bij de leden geen animo was om dit aan te passen tot een voorstelling die de inhoud van het getoonde erfgoed toegankelijk maakt bij een breed publiek.

Een wisselwerking tussen werk- en stuurgroep ontspan zich ook met betrekking tot het voorstel van de werkgroepleden om zelf te gidsen op de expo, en zo toch zeker enige vorm van duiding te voorzien voor de bezoekers. De stuurgroep stond wel achter het idee van de noodzaak aan duiding en participatie, maar zag vooral praktische obstakels bij de organisatie van de gidsbeurten. Uiteindelijk is na overleg met de zelforganisaties besloten hun inbreng in publieksbemiddeling te realiseren door de aanmaak van een [expo-brochure](#) op basis van hun duiding van de erfgoedstukken en door hun aanwezigheid op de expo bij de door hen getoonde erfgoedstukken. Dergelijke zaken tonen aan dat in het geval van het project *goed Geërfd Erfgoed* de bottom-up werking niet zozeer betekende dat het meest intensieve werk zich op het niveau van het faciliteren van input van onderuit situeerde. Voor de federatiemedewerkers, ervaren in het ondersteunen van zelforganisaties, lag de uitdaging veeleer in de sector-overschrijdende samenwerking met partners uit het erfgoedveld, die in de schoot van de stuurgroep vorm kreeg.

## 6. De stuurgroep

Het is belangrijk om de stuurgroep ruim op te vatten en samen te stellen in functie van de eigenheid van het project, zijn doelstellingen en de betrokken actoren. De samenstelling van de stuurgroep is erop gericht om aan de uitvoerders van het project de nodige input en feedback te geven, vanuit de expertise op uiteenlopende domeinen. Voor het zoeken van partners kan je gebruik maken van de sociale kaart en de erfgoedkaart.

Gezien de ervaring van de procesbegeleiders vooral gelegen was in het participatief ondersteunen van de socio-culturele werking van vrijwilligersverenigingen, is er voor gekozen om de oprichting van de stuurgroep voornamelijk aan te wenden om aanvullende expertise uit het cultureel erfgoedveld binnen te brengen. Deze expertise was gelegen in kennis van methodieken eigen aan de omgang met erfgoed, van netwerken binnen de erfgoedsector en van vormen van publiekswerking. Terzelfdertijd was de stuurgroep een opportuniteit om bij de omkadering van het project al op structurele wijze vorm te geven aan een sector-overschrijdende samenwerking en wederzijdse sensibilisering. De stuurgroep kan best ook aangegrepen worden om een evenwichtige pool van [deskundigen](#) bij elkaar te brengen die idealiter zowel voeling hebben met het niveau van het project als deze specifieke context weet te overstijgen.

In het geval van het project Goed Geërfd Erfgoed omvatte de stuurgroep :

- deskundigen met voeling met het Leuvense werkgebied, namelijk medewerkers van de Erfgoedcel Leuven, van de stedelijke Dienst Diversiteit en Gelijke Kansen en van de deelraad erfgoed van de cultuurkoepel van Leuven;
- experten vanuit het landelijk niveau, een consulent migrantenerfgoed van KADOC-KU Leuven, een stafmedewerker van het Agentschap Integratie en Inburgering - Provinciaal Integratiecentrum Vlaams-Brabant, een stafmedewerker immaterieel erfgoed van Faro - Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed en een bestuurssecretaris erfgoedontsluiting van de provincie Vlaams-Brabant.

Een nadeel van deze samenstelling dat tijdens het verloop van het project regelmatig de kop op stak, was de afwezigheid van (een vertegenwoordiging van) de vrijwilligers uit de deelnemende zelforganisaties. Dit zorgde ervoor dat het wederzijds contact tussen de partners niet optimaal verliep en dat de 'experten' uit de stuurgroep onvoldoende de verwachtingen, gevoeligheden en capaciteiten van de erfgoedgemeenschappen konden inschatten. Dit gebrek werd wel deels opgevangen door de aanwezigheid van één lid van de stuurgroep, de medewerker van de stedelijke Dienst Diversiteit en Gelijke Kansen, op de werkgroepen van het project. Hij kon aldus de praktische uitvoering van het project kaderen en toelichten tijdens de terugkoppelingsmomenten in de stuurgroep. Het is immers belangrijk dat alle betrokkenen elkaar goed leren kennen. Om dit te bewerkstelligen, is een voldoende lange duur van het project van belang en is deze 'tijd' ook nuttig om drempels in de contacten tussen stuurgroep en zelforganisaties te verkleinen of weg te nemen.

Van belang bij de wisselwerking tussen werk- en stuurgroep is het uittekenen, van bij de start van het project, van een duidelijke [taakomschrijving](#) van (elk lid van) de stuurgroep, in relatie tot de inbreng van de andere projectpartners. Deze door de leden onderschreven functie kan variëren van adviesverlening over, actieve bijdrage aan of medebeslissing betreffende de uitwerking van het project. Ook wordt best in een vroeg stadium het vergaderritme afgesproken, teneinde de beschikbaarheid van de stuurgroepleden te verzekeren. Een regelmatige terugkoppeling met de stuurgroep is immers cruciaal om tijdig inhoudelijke sturing in te brengen, praktijkervaringen mee te delen en knelpunten voor te leggen. Deze communicatie vermijdt dat zaken in uitvoering worden gebracht, die nadien aangepast moeten worden of waarvan de haalbaarheid beperkt is.

Omdat een stuurgroep vaak pas na de opstart van een project in het leven wordt geroepen, is het aangewezen om bij een eerste samenkomst de opzet en de doelstellingen van het project helder toe te lichten. Zo werd bij Goed Geërfd Erfgoed duidelijk gecommuniceerd dat de nadruk van het project voornamelijk gelegen was in het proces van wederzijdse bewustmaking tussen zelforganisaties en de professionele cultuursector rond de waarden van het erfgoed van (leden van) de zelforganisaties. Sensibilisering, netwerkvorming, participatie, toeleiding en samenwerking primeerden op de uitwerking van vooraf vormelijk en/of inhoudelijk vastgelegde eindproducten. Het duiden van het belang van een dergelijk organisch en co-creatief traject bood een kader aan de stuurgroep die daarbinnen haar rol nader kon aflijnen. Zo hielp de inbreng van de stuurgroep bij het concreet uitwerken van kennismakingsactiviteiten tussen zelforganisaties en de erfgoedsector (zie hoofdstuk 3) en bij het aanreiken van partners uit het culturele veld die de zelforganisaties konden coachen in bijvoorbeeld het opzetten van een expo. De stuurgroep bezat immers de kennis van de wens van vele culturele en erfgoedactoren om voor en met het doelpubliek van gemeenschappen met een migratieachtergrond te werken. Zij kon dus bestaande drempels wegnemen, met aandacht voor de uitdagingen die de culturele en erfgoedspelers hierbij menen te ondervinden.

Al snel bleek de inbreng van de stuurgroep noodzakelijk in het aanreiken van instrumenten en ontwerpen om de zelforganisaties te helpen in hun denkproces rond de betekenis van hun erfgoed enerzijds en in de vertaalslag ervan in publieksgerichte formats anderzijds. Een treffend voorbeeld betrof de wens van enkele zelforganisaties om een toneelvoorstelling op poten te zetten. De bijdrage van de stuurgroep bestond uit het kritisch bevragen van dit voorstel. Is de voorstelling op zich het erfgoed of betreft het een dramaturgische vertaling van erfgoedelementen, zoals het ritueel van een traditionele huwelijksceremonie? Op welke

wijze kunnen de zelforganisaties bij een dergelijke ontsluiting voldoende de inhoud van het getoonde erfgoed toegankelijk maken bij een breed publiek en hierbij culturele, taalkundige en andere drempels verlagen? Welke partners uit de cultuursector kunnen vorming aanbieden? Is dit te koppelen aan storytelling dat zou toelaten dat ook verhalen achter erfgoedobjecten in een thematische performance kunnen ingezet worden?

Een zelfde proces was merkbaar bij de begeleiding van het voorstel om een expo op te zetten met diverse soorten erfgoedobjecten uit verschillende culturele gemeenschappen. Ook hier bestond de bijdrage van de stuurgroep uit het aanreiken van kapstukken om het erfgoed meer betekenisvol te beschrijven, uit het inspireren om de tentoonstelling inhoudelijk coherent te maken en uit het prikkelen om de publieksbemiddeling te versterken.

De meerwaarde van de bijdragen van een stuurgroep staat of valt met het voldoende informeren van de stuurgroepleden. Een gebrekkige kennis over de kenmerken en competenties van betrokken actoren/verenigingen, over vorderingen in de werkgroepen of over inhoudelijke selectie van erfgoedstukken en -elementen leidt enkel tot frustratie, aangezien een gerichte sturing dan onmogelijk blijkt of gewijzigde omstandigheden als voldongen feit verschijnen. Deze lacune werd in de loop van het project des te meer tastbaar, aangezien de leden van de zelforganisaties zelf vragende partij waren voor het aanleveren van een haalbaar en relevant kader waarbinnen ze hun erfgoed konden delen. Zij werden zich immers zelf bewust dat het delen van hun eigen tradities en collecties meer vraagt dan het louter tonen of opvoeren. De procesbegeleiders doen er dus goed aan deze doorstroming van informatie, in beide richtingen vanuit en naar de stuurgroep, optimaal te garanderen, al kan er ook voor gechoord worden om tijdens stuurgroepvergaderingen deelnemers aan het project concrete aspecten te laten voorstellen. Dit bevestigt op actieve wijze hun eigenaarschap en versterkt de gelijkwaardigheid en het wij-gevoel binnen projecten die beleidsdomeinen overschrijden én professionelen koppelen aan liefhebbers. Alleszins is het voor een optimale begeleiding door de stuurgroep noodzakelijk dat ze voldoende zicht heeft op concrete aard van het erfgoed om het potentieel ervan in te schatten en aan de hand daarvan na te denken over presentatievormen, partners en doelgroepen, om het verhaal van objecten en praktijken met een publiek te delen.

Ten slotte is het aangewezen om de expertise van de stuurgroep ook tijdig in te zetten voor de evaluatie en nazorg van een project. Zij kan immers nuttige bijdragen leveren om de gerealiseerde competenties, samenwerkingen en producten een duurzame toekomst te geven, door ze in te bedden in bestaande, meer structurele platformen van

cultuurparticipatie op lokaal vlak of van registratie en publieksdeling van erfgoedstukken (zie hoofdstuk 9).

## 7. Werken met vrijwilligers

Wanneer leden van zelforganisaties activiteiten opzetten, is er in principe steeds sprake van onbezoldigd werk. Hun leden nemen hieraan deel als vrijwilligers. In het kader van een erfgoedproject dat de eigen organisatie overstijgt en waarin gedurende een bepaalde periode veel vraagt van deze personen, zeker van de sleutelfiguren, is het aangewezen dat projectbegeleiders, zowel federatiemedewerkers als professionele erfgoedactoren stilstaan bij enkele aandachtspunten rond werken met vrijwilligers.

Vrijwilligers moeten het vooral hebben van leuk werk, prettige werkomstandigheden, goede sfeer en waardering voor hun inzet. Een positieve houding, persoonlijk attent zijn, zorgvuldig communiceren en laten merken dat je de inzet van vrijwilligers waardeert, zijn belangrijke elementen die projectbegeleiders in praktijk moeten brengen. Een waarderingsbeleid laat zich kenmerken door:

- vrijwilligers te waarderen voor hun engagement

Binnen het project *Goed Geërfd Erfgoed* konden verenigingen vrij intekenen. De oproep werd onder alle verenigingen verspreid. Zij die wilden participeren, werden uitgenodigd op een eerste werkgroep-vergadering. Op regelmatige tijdstippen werden kleine attenties en extra aandacht gegeven om de appreciatie extra in de verf te zetten. Een praktisch voorbeeld hiervan was de VIP-erfgoedtour (zie hoofdstuk 10).

- vrijwilligers te laten voelen dat wat ze doen belangrijk is

Het uitschrijven van het project *Goed Geërfd Erfgoed* gaf blijk van een waardering van het werk van de verenigingen. In een latere fase werd dit ook herhaaldelijk mondeling bevestigd.

- vrijwilligers serieus te nemen

Bij de eerste werkgroep-vergadering van het project *Goed Geërfd Erfgoed* werd ook meteen gevraagd een voorwerp mee te nemen dat voor de deelnemers 'erfgoed' is. De kern van die eerste bijeenkomst was dan ook het erkennen van wat zij als erfgoed labelen (zie hoofdstuk 3).

- respect te tonen voor vrijwilligers ongeacht de taken die zij op zich nemen

Naargelang de mogelijkheid van de verschillende individuen vervullen zij taken die kunnen verschillen in draagkracht. Zo waren er bij het project *Goed Geërfd Erfgoed* verenigingen die uitsluitend kozen voor het uitbeelden van een ritueel, anderen combineerden dit met een bijdrage binnen de tentoonstelling.

- aandacht te hebben voor de 'trekkers'

In het project *Goed Geërfd Erfgoed* verliep de communicatie binnen de werkgroep tussen voornamelijk federatiemedewerkers en sleutelfiguren van verenigingen. De bewegingsruimte van de sleutelfiguren kan wisselen naargelang de mogelijkheden van de vereniging die zij vertegenwoordigen. Geduld en respect zijn hierbij belangrijk, want leider zijn is niet steeds de meest dankbare job.

- vorming aanbieden

Vrijwilligers begeleiden doe je door coaching die aansluit bij de noden en wensen van de groep, die de begeleider detecteert door dialoog en bevraging binnen een vertrouwensrelatie (zie hoofdstuk 3). De juiste vorming aanbieden geeft vrijwilligers eveneens de mogelijkheid om hun capaciteiten te ontwikkelen en draagt bij tot een gevoel van welbevinden en waardering. Een methodische aanpak binnen een vormingsaanbod kunnen de deelnemers zelfverzekerder maken. Dit leidt tot een meer professioneel eindresultaat. Een vrijwilligersbegeleiding op maat door vorming zorgt ervoor dat:

- de vrijwilliger zich optimaal kan ontplooiën
- de taak zo goed mogelijk wordt uitgevoerd
- de begeleiding is afgestemd op de behoefte van de vrijwilliger

In het project *Goed Geërfd Erfgoed* was op niveau van (sub-)werkgroepen ook vorming voorzien. Zo genoten de verenigingen die een ritueel of dans op scène brachten, van twee vormingssessies op maat door [Wisper](#). Een multidisciplinair team bekeek eerst de uitvoeringen van de zelforganisaties en gaf nadien aan hoe de uitvoerders hun verhaal beter konden overbrengen op een breed publiek. In een tweede fase bekeken zij nogmaals de uitvoeringen om verder te verfijnen. De projectbegeleiders hebben bewust voor Wisper als coach gekozen, gezien deze gespecialiseerde vormingsinstelling in het sociaal-cultureel werk voor volwassenen binnen hun kunsteducatie een methodiek hanteren die dicht bij de



doelgroep staat. Hun aanpak laat zich in een notendop samenvatten als: een actieve benadering, veel doen en weinig theorie en een geleidelijke opbouw van competenties en inzichten. Hierdoor krijgt elke deelnemer de kans om zich te ontwikkelen op eigen tempo en in een veilige omgeving, en te werken rond open opdrachten waarbij hij of zij een eigen oplossing kan vinden. Ook voor de verfijning van de tentoonstelling werd beroep gedaan op Wisper. Zij begeleidden de leden van de zelforganisaties en de federatiemedewerkers in het thematisch ordenen van alle bijdragen.

Voor meer handvaten bij het werken met vrijwilligers, verwijzen we graag door naar:

- ['Geweldig en gewild'](#)
- ['De vijf V's van het vrijwilligersbeleid'](#)
- ['ABC van het vrijwilligerswerk'](#)
- ['Samenwerken met allochtone verenigingen'](#)

## 8. Ontsluiting

De ontsluiting van erfgoed of het delen van erfgoed met een publiek is de ultieme doelstelling in het geval van vele erfgoedprojecten. Dit is allerm minst noodzakelijk: een werking rond erfgoed kan zich ook beperken tot een beleving door de eigen gemeenschap. Maar in het licht van het project *Goed Geërfd Erfgoed* vormde het tonen van het erfgoed van de zelforganisaties een wezenlijk onderdeel van de opzet om ontmoetingen te creëren tussen enerzijds het erfgoed van de gemeenschappen met migratie-achtergrond en anderzijds de 'traditionele' erfgoedactoren en -consumenten. Tegelijkertijd is de uitwerking van producten en acties die het eigen erfgoed en de bijbehorende verhalen toegankelijk maken voor een breed publiek, bevorderlijk voor:

- de motivatie van de deelnemende vrijwilligers, die in de voldoende toon- en deelmomenten een bekroning zien van het (tussentijdse) geleverde werk en een bevestiging (door derden) van de waarde van hun erfgoed;
- de ontwikkeling van competenties door vorming (zie hoofdstuk 6) in het valoriseren van erfgoed: op welke manieren kunnen zelforganisaties de betekenissen en de eigenschappen

van hun erfgoed toegankelijk maken voor het brede publiek en hoe kunnen ze hierbij culturele, taalkundige en cognitieve drempels wegnemen;

- de sensibilisering van de traditionele erfgoedsector voor het belang en de waarde van het erfgoed van (leden) van zelforganisaties, zodat dit wezenlijk onderdeel kan uitmaken van hun werking.

De ontsluiting van erfgoed kan onder velerlei vormen. Je kan een boek of brochure schrijven, je kan een tentoonstelling organiseren, je kan een cd-rom maken, een website, een film of een opvoering. Verschillende factoren kunnen de keuze voor één van die media beïnvloeden. Naast de financiële mogelijkheden en de aanwezige talenten in de verenigingen, speelt ook het type erfgoedmateriaal en de finaliteit van de ontsluiting een rol.

Als je een gedetailleerd verhaal over je erfgoed wil schrijven, overzichtelijk en toch met oog voor detail en nuances, is een boek wellicht het meest aangewezen medium. Een boek kan je rijkelijk illustreren en aan de hand van de bijschriften kan je de 'luie lezer' toch heel wat informatie meegeven. Een boek is ook blijvend, in tegenstelling tot een tentoonstelling. Maar deze vorm heeft dan weer het voordeel heeft dat je de materialiteit van echte, authentieke erfgoedstukken kan belichten en deze kan aanvullen met tekstmateriaal, bewegend beeld, geluidsfragmenten, ... en rondleidingen door leden van de erfgoedgemeenschap zelf.

Met een website of multimediapresentatie creëer je dan weer een virtuele wereld, die op zijn beurt andere mogelijkheden biedt. Zoals in een tentoonstelling kan je werken met onder andere teksten, gedigitaliseerde objecten, bewegende beelden (film), mondelinge bronnen en animatie. Een website wordt pas echt interessant wanneer je de bezoekerservaring interactief maakt, waarbij de bezoeker de mogelijkheid biedt te zoeken wat hem/haar interesseert, te bekijken, beluisteren of lezen wat hij/zij wil, in de volgorde die hij/zij wil. De creatie van een digitale vorm van ontsluiting laat bovendien toe om het erfgoedverhaal aan te vullen en te actualiseren.

Vormen van audiovisueel documenteren van erfgoed kunnen ook vervangen worden door het in levende lijve opvoeren van een performance, waarin immateriële praktijken optimaal tot hun recht komen, verhalen kunnen verteld worden en erfgoedvoorwerpen in een context van handelingen kunnen geduid worden.

Voor nadere informatie over en voorbeelden van vormen van ontsluiting, zie

- ['Hoera, een jubileum?!'](#)

- ['Jeugdbewegingen en erfgoed'](#)

- ['Miras, 50 jaar Turkse migratie'](#)

- ['Ghanezen in Gent'](#)

In het geval van het project *Goed Geërfd Erfgoed* is ervoor gekozen om het erfgoed van de zelforganisaties op volgende wijzen te ontsluiten: participatie aan de Week van de Smaak, Heritage on Stage en Heritage on Screen en Erfgoedplus.be (zie hoofdstuk 10). De keuze voor deze manieren van ontsluiting was gebaseerd op de input vanuit de werkgroep, gestuurd door de bemerkingen van de stuurgroep. De publieksgerichte aspecten van Heritage on Stage en Heritage on Screen hielden verband met

- het erfgoedtype, zoals de mogelijkheid tot performance van immaterieel erfgoed;
- de verwachtingen van de zelforganisaties, zoals de wens om contact te hebben met het publiek en begeleiding te geven bij de beleving van bezoekers;
- de geschiktheid van thema's, zoals gebruiksvoorwerpen en het dagelijks leven; muziek en spel; kledij en decoratie; statussymbolen, om onder de vorm van een verhaal uit te werken in een [documentaire](#) en in de duiding van de [tentoonstelling](#).

Daarnaast waren de gekozen toonmanieren het resultaat van een evenwichtsoefening tussen de ervaring van de deelnemende zelforganisaties en die van de erfgoedsector. De sectoroverschrijdende samenwerking bevond zich zo niet enkel op het procesniveau, maar werd ook vertaald in de resultaten van het project.

Om het erfgoed van zelforganisaties een ruimere weerklank en breder draagvlak te geven, kan aansluiting gezocht worden bij **bovenlokale initiatieven** waarop de lokale bevolking, maar ook een ruimer publiek de kans krijgen om zich te verdiepen in de betekenis van deze waardevolle voorwerpen, praktijken en verhalen. [Erfgoeddag](#), jaarlijks op de eerste zondag na de paasvakantie, is door zijn aanpak, publieksbereik en innovatieve rol uitgegroeid tot één van de toonaangevende erfgoedevenementen in Vlaanderen en Brussel. Erfgoeddag is een sensibiliseringsactie rond cultureel, roerend en immaterieel, erfgoed voor publiek, sector, pers en beleid. Alle initiatieven zijn erop gericht om het cultureel erfgoed inzichtelijk

te maken en op die manier een omslag te realiseren in de publieke perceptie en benadering van erfgoed. Erfgoeddag heeft anderzijds ook de bedoeling om de sector zelf zo goed mogelijk te laten samenwerken, innoverende impulsen te cultiveren en de eigen activiteiten in een hedendaags erfgoedperspectief te plaatsen. Ook wil Erfgoeddag de reflectie over erfgoedontsluiting, publiekswerking en duurzaamheid stimuleren. De coördinatie door FARO biedt steeds een luisterend oor voor organisatorische en inhoudelijke uitdagingen: kandidaat-deelnemers kunnen er terecht met al hun vragen en opmerkingen. In het project *Goed Geërfd Erfgoed* is ook deelgenomen aan [Erfgoeddag](#), onder de vorm van een expo aangevuld met de vertoning van een documentaire.

Ga zeker ook te rade bij [erfgoedcellen](#) of andere coördinerende actoren in het [erfgoed- en culturele veld](#). Mogelijk zijn er lopende of geplande projecten waarin de erfgoedwerking van zelforganisaties een rol kan spelen. Ook een deelname aan de [Nacht van de Geschiedenis](#), een activiteit van het Davidsfonds, is te overwegen. Het opzet is eenvoudig: elk jaar meer dan 200 activiteiten rond geschiedenis op één avond, gaande van lezingen, tentoonstellingen, rondleidingen tot theater.

Ten slotte kan je, voor de **digitale ontsluiting** van erfgoedcollecties, gebruik maken van databanken, zoals Erfgoedplus. [Erfgoedplus.be](#) bestaat uit een database met erfgoedinformatie (Erfgoedatabank), een website om deze informatie naar het publiek te ontsluiten ([www.erfgoedplus.be](#)) en een online programma om erfgoedcollecties te registreren (Erfgoedregister). Zo worden inventarisatie, beheer en ontsluiting geïntegreerd in een gebruiksvriendelijk en transparant informatiesysteem. Via de invoermodule van het Erfgoedregister kan elke collectiebeheerder erfgoed online registreren, ook van thuis uit en door verschillende personen tegelijkertijd. De invoermodule voldoet aan de minimumstandaarden voor inventarisatie van erfgoed. Bepaalde velden, zoals objectnaam en materiaal, zijn gekoppeld aan een thesaurus. Dit komt uniformiteit en uitwisselbaarheid van gegevens ten goede. Het register laat toe om erfgoed volledig te beschrijven en meerdere afbeeldingen per object in te voeren. De website toont alle geïnventariseerde objecten met de geregistreerde informatie. De uitgebreide en cumuleerbare zoekfuncties op de site laten toe te zoeken op vrije tekst, persoon, plaats, collectie en object. Bij elk geregistreerd object kan de gebruiker ook een reactie achterlaten. Hét voordeel van Erfgoedplus.be is dat erfgoed in een breder geheel van andere types erfgoedobjecten wordt geplaatst. Zo kan naast een kunstwerk bijvoorbeeld ook een foto, getuigenis of gebruiksvoorwerp van een zelforganisatie geïnventariseerd worden. Als je op de naam van de zelforganisatie zoekt in de website, dan krijg je alle erfgoedobjecten met betrekking tot

deze zelforganisatie te zien. Op deze wijze verbindt erfgoedplus.be de vele 'erfgoed informatielagen'. In het natraject van het project *Goed Geërfd Erfgoed* is een basis gelegd voor toekomstige participatieve ontsluiting door het opnemen van de erfgoedcollecties van de zelforganisaties op de databank Erfgoedplus (zie hoofdstuk 10).

Alleszins kan de uitwerking van een ontsluitingsproject pas slagen indien de makers ervan beschikken over voldoende **kennis** van de betekenis van het erfgoed, zijn kenmerken en de bijbehorende verhalen. Dit vergt enerzijds acties om het bestaande erfgoed in kaart te brengen, te beschrijven en met de nodige zorg te bewaren, anderzijds acties om de betekenis van het erfgoed te onderzoeken.

Voor het eerste luik van **registratie en bewaring** bestaan verscheidene handleidingen, die ook een overzicht bieden van de types erfgoed, ook het digitale, eigen aan de werking van verenigingen:

- [Brochure Hoera, een jubileum?!](#)
- [Brochure '10 tips om goed voor je erfgoed te zorgen'](#)
- ['Verzekerde Bewaring'](#)
- ['Hebben en houden'](#)
- ['Jeugdbewegingen en erfgoed'](#)
- ['Van aanwinst tot zaaltekst'](#)

Voor het tweede luik van **documentering** is het aangewezen om op zoek te gaan naar informatie over jouw erfgoed. Naast een gedegen kennis over zijn herkomst, ouderdom en functie, is het minstens even belangrijk zicht te hebben op de betekenis(sen) die het erfgoed heeft voor de gemeenschap die er waarde aan hecht, en op de verhalen waarbinnen het een rol speelt. Zeker in het geval van [immaterieel cultureel erfgoed](#), de brede waaier aan gewoontes en gebruiken, kennis en praktijken zoals feesten, verhalen, stoeten en processies, plechtigheden, sociale gebruiken, rituelen, taal, spel en sport, ambachten, zang en muziek. Die vorm van verenigingserfgoed is per definitie dynamisch: door evolutie in de tijd en door interactie met de omgeving krijgen overgeërfde gebruiken soms nieuwe betekenissen en verandert hun functie, terwijl andere tradities nauwelijks aan erosie onderhevig zijn.

Het opzetten van een **interviewproject** met leden van de erfgoedgemeenschap is hierbij aangewezen. Niet alle informatie over het gebruik, de functie en het belang van het erfgoed is immers op schrift gesteld of in een foto of filmbeelden gevat. Bovendien kan de gesprekspartner vaak aanvullende informatie geven of nieuwe invalshoeken openen. Een groepsgesprek kan nuttig zijn, maar heeft verschillende nadelen: de openheid kan geringer zijn, de gesprekspartners kunnen elkaar beïnvloeden of door elkaar heen praten, het maken van nota's wordt ingewikkelder ... De informatie die wordt verkregen via interviews of gesprekken, dient in feite op dezelfde wijze te worden behandeld als die uit andere bronnen: wie, wat, hoe en waarom zijn ook hier de vragen die moeten worden beantwoord. Het is dan zaak om de draagwijdte van de informatie op een verantwoorde wijze te verwerken. Wanneer je een gesprek of een interview filmt of opneemt met de bedoeling het te gebruiken (bv. op een website), dan kan het nodig zijn om verschillende opnames ('takes') te maken om de geschikte fragmenten te selecteren. In dat geval zullen de voorbereiding en de uitwerking meer tijd vergen dan wanneer het resultaat van het gesprek als bron tussen de andere gebruikt wordt voor een publicatie. Voor nog meer praktische tips bij de methode van mondelinge geschiedenis, zie [dossier mondelinge geschiedenis FARO](#) en de passage in de [brochure jeugdbewegingen en erfgoed](#).

## 9. Duurzaamheid en nazorg

Erfgoedprojecten streven best een duurzaam karakter na. Dit kan op vele manieren. Eindproducten zoals een website blijven toegankelijk na het project en/of worden onderhouden en aangevuld, erfgoedstukken vinden een veilig onderkomen in instellingen die ze optimaal bewaren en toegankelijk maken voor geïnteresseerden, of publieksactiviteiten worden regelmatig hernomen met inbreng van nieuwe projectpartners.

Binnen het project *Goed Geërfd Erfgoed* was de wens om blijvende effecten te genereren expliciet opgenomen in de doelstellingen: zonder te miskennen dat eindproducten of -activiteiten met 'afsluitend' karakter een waarde hebben voor de leden van de zelforganisaties, lag de focus net op het doorlopen van een proces dat een vruchtbare basis zou creëren voor een toekomstige erfgoedwerking tussen zelforganisaties en het professionele veld. Het traject van wederzijdse sensibilisering, toeleiding, netwerking ... diende om latere samenwerking te faciliteren. Bovendien is er ingezet op bewustwording en competentieverwerving met betrekking tot erfgoedwerking, zodat leden van zelforganisaties

in de toekomst meer autonoom kunnen handelen en partners in het culturele en erfgoedveld vinden.

Duurzaamheid is gediend bij zichtbaarheid van erfgoed(werking). Het is daarom aangewezen dat actoren uit het brede culturele veld die willen samenwerken met zelforganisaties, informatie over het erfgoed van deze laatste makkelijk kunnen terugvinden. Opname van gegevens over de eigen vereniging en de eigen werking rond erfgoed kan bijvoorbeeld door

- een gebruik, traditie, kennis, ... te beschrijven, via een eenvoudig invulformulier, op de website [www.immaterieelerfgoed.be](http://www.immaterieelerfgoed.be);

- collecties, tradities of activiteiten te laten opnemen op websites van professionele erfgoedactoren, zie op de website van Erfgoedcel Leuven de voorbeelden van de traditie van [Chinees nieuwjaar](#), de culinaire getuigenis van [Akkacha Benazzouz](#) en het evenement [Heritage on Stage](#);

- projecten via tekst en/of beeld beschrijven en evalueren, zodat de ervaringen gedeeld kunnen worden met specifieke doelpublieken. Denk hierbij aan de publicatie van een [artikel](#) in een aan de doelgroepen gericht drukwerk, de opname van een [blogbericht](#), de creatie van [facebook-berichten](#), ... Idealiter nemen de projectpartners hier actief aan deel, zoals in een [mini-documentaire](#) over het project, waarin getuigenissen betreffende hun ervaring met project zijn opgenomen.

Duurzaamheid kan ook bereikt worden door het opzetten van processen die de betrokken partners toelaten om op een laagdrempelige, toegankelijke de bereikte erfgoedwerking verder te zetten, waarbij het eigenaarschap bij de erfgoedbeheerders zelf ligt. In het natraject van het project *Goed Geërfd Erfgoed* is een basis gelegd voor toekomstige participatieve ontsluiting door het opnemen van de erfgoedcollecties van de zelforganisaties op de databank Erfgoedplus (zie hoofdstuk 7). Dit bottom-up publiek maken van het erfgoed laat ook hergebruik door derden toe, wat tot nieuwe samenwerkingen kan leiden.

Duurzaamheid is ook gediend bij een blijvende sensibilisering van zowel de zelforganisaties als 'autochtone' vrijwilligersorganisaties die actief zijn in het erfgoedveld, dat ze binnen hun werking vele thema's gemeenschappelijk hebben. Ook professionele erfgoedactoren profileren zich op bepaalde domeinen van het erfgoed, zoals [voeding](#), [dans en muziek](#) of [rituelen](#), en hebben de wens om met een doelpubliek van gemeenschappen met een migratie-achtergrond te werken. Het is dan ook aangewezen om deze wens om te buigen in een duurzame dynamiek van sector-overschrijdende samenwerking. Er bestaan al mooie

voorbeelden van een succesvolle kruisbestuiving. Zo is er bijvoorbeeld [de samenwerking](#) tussen Kantuta – [Centro Folklorico Boliviano](#) en [Erfgoedcel Pajottenland en Zennevallei](#) die resulteert in het documenteren en ontsluiten van muzikaal- en danserfgoed. Kantuta beheert daarnaast ook [documentatie](#) van cultureel Boliviaans erfgoed in feestkostuums en -kledij op Erfgoedplus. In de hernieuwde collectiepresentatie van M-Museum Leuven is er een waardevol voorbeeld van erfgoedparticipatie in de zaal '[Grenzeloos Gastvrij](#)'. Hiervoor selecteren een aantal Leuvenaars met een migratie-achtergrond werken uit de M-collectie en vertellen er hun eigen verhalen bij. Zo krijgen ze letterlijk en figuurlijk stem in de presentatie van de collectie aan de bezoekers. M-Museum Leuven schreef hiervoor een oproep uit, gericht aan individuen binnen sociaal-culturele verenigingen in Leuven. Deze oproep werd verspreid door de Dienst Diversiteit van de stad Leuven.

## 10. Resultaten

Hieronder volgt een overzicht van de resultaten van het project *Goed Geërfd Erfgoed*. Dit is geen exhaustief overzicht. Niet in het minst omdat het proces van een jaar lang thema- en projectwerking rond erfgoed een zeer belangrijk resultaat is. Wat hieronder volgt zijn alle duidelijke **acties** die alle partners samen overlegd, gepland en georganiseerd hebben om het erfgoed van de zelforganisaties op verschillende manieren te **ontsluiten**.

- **VIP-erfgoedtour (26/04/2015)**

Kennismaking met bovenlokale initiatieven kwam er allereerst in de vorm van de VIP-erfgoedtour: een verfraaide toegang tot verschillende plaatsen in het Leuvens circuit van Erfgoeddag. Deze ging in 2015 door op zondag 26 april met als thema 'Erf'. Voor nagenoeg alle leden van de zelforganisaties was de organisatie van Erfgoeddag onbekend. Terwijl het in feite een toonaangevend jaarlijks erfgoedevenement Vlaanderen en Brussel is.

Tijdens stuurgroep-vergaderingen en nader overleg met vertegenwoordigers van de Leuvense Erfgoedcel werd een mooi en instapklaar programma uitgewerkt op maat van de zelforganisaties. Vrijwilligers uit de zelforganisaties konden hierop intekenen. Ze werden extra warm onthaald en wegwijs gemaakt door erfgoedactoren op verschillende locaties: de raadskelder van het Stadhuis, de Wandelzaal van het Stadhuis en de



Universiteitsbibliotheek, met toegang tot de toren. Het betekende voor 46 personen een uitvoerige kennismaking met de verschillende manieren waarop erfgoed gedeeld kan worden: rondleiding, tentoonstelling, concert, persoonlijke getuigenis, story-telling, ... Tegelijkertijd gunde de tour hen een blik achter de schermen en liet ze hen plekken ontdekken, die anders weinig of niet toegankelijk zijn, zoals het archief van de Universiteitsbibliotheek en het museum van het Koninklijk Verbond der Jaartallen. Bovendien koppelden ze deze ervaring ook terug binnen de werkgroepen en deelden ze naar hartenlust foto's met de andere deelnemers.

- **Week van de Smaak (14/11/2015)**

De Week van de Smaak is een jaarlijks tiendaags publieksevenement. In 2015 stond het evenement in het teken van 'vergETEN'. Het thema 'vergETEN' mocht breed geïnterpreteerd worden: eten ontdekken en herontdekken, vintage recepten, oude eetgewoontes, nostalgie en ambachten. De verenigingen die omwille van de aard van hun erfgoed thematisch aansluiting vonden, konden in theehuis Medina te Leuven dankzij de actie '[Op de Koffie](#)', een samenwerking met het Centrum voor Agrarische geschiedenis, een eerste oefening doen in de vertaalslag van hun erfgoed naar een publiek. Er werden interviews afgenomen over de betekenis en de functie van hun erfgoedstukken en hun gebruik. Zo werden de Chinese hotpot en de Nigeriaanse Yam beschreven en onderworpen aan een fotoshoot. Deze resultaten zijn ook verduurzaamd: zo vind je op de website [historypin.org](http://historypin.org) de beschrijvingen van de [Nigeriaanse Yam](#) en diens originele Nigeriaanse bewaarmethode, alsook van een [Chinese fondue-set](#).

- **Heritage on Stage (20/02/2016)**

Heritage on Stage was de naam van het werkjaar afsluitend toonmoment van het project *Goed Geërfd Erfgoed*. Deze activiteit beantwoordde aan de wens van de zelforganisaties om hun erfgoedwerking te laten uitmonden in een gezamenlijk publieksmoment, niettegenstaande dat er in de loop van het project [sub-werkgroepen](#) waren gevormd (zie hoofdstuk 4). Heritage on stage was een combinatie van een eendaagse tentoonstelling van objecten en performances van rituelen en dans. De tentoonstelling stond in de kleine zaal van het Depot te Leuven, waar alle bezoekers samenkwamen. De informatie van het erfgoedmateriaal kregen de bezoekers zowel uit eerste hand van de leden van de

zelforganisaties zelf als via een gedrukte [brochure](#). Deze brochure gaf terzelfdertijd ook uitleg over wat er getoond zou worden op het podium. In de brochure is elke participerende zelforganisatie kort beschreven, met nadere toelichting over één van hun bijdragen aan het toonmoment. Tijdens de podiumvoorstelling leidden de leden van de zelforganisaties elk hun eigen performance in om ervoor te zorgen dat alle bezoekers wisten waar zij getuigen van zouden worden. De exoruimte deed achteraf nog dienst als receptieruimte om af te sluiten met een drankje en een hapje en een goed gesprek met medebezoekers of participanten van het project. Deze laatste konden onderscheiden worden van de bezoekersmassa door een bijbehorende badge.

- **Heritage on Screen (24/04/2016)**

*“Heritage on Screen laat je kennismaken met het rijke multi-culturele erfgoed uit Leuven. Leuvense verenigingen tonen gebruiken en rituelen van het dagelijks leven afkomstig uit diverse landen. Ga mee op reis via een documentaire film en een kleine tentoonstelling en ontdek het bestaan van beeldende en muzikale erfgoedverhalen.” – uit [Leuvense Programmabrochure Erfgoeddag 2016](#)*

De ambitie om in het jaar volgend op het projectjaar te participeren aan Erfgoeddag, bleek al uit het eerste bovengenoemde resultaat, de VIP-erfgoedtour. Het aansluitend thema ‘rituelen’ was een aangename kans om te profiteren van het reeds geleverde werk binnen het projectjaar en dit nog een te vertalen tijdens de Erfgoeddag. Gezien de doorlopen processen minstens even belangrijk zijn als de eindproducten gepresenteerd op Heritage on stage, besloten we in dit kader naast de expositie ook een [documentaire](#) te maken om deze te delen met het publiek.

- **Erfgoedplus (2017-...)**

De aanwezige collecties die getoond zijn in het kader van het project, in het bijzonder op het event Heritage on Stage, krijgen een plek op Erfgoedplus. Zo is een basis gelegd voor een natraject van participatieve ontsluiting door zelforganisaties, die opgeleid en gestimuleerd worden om hierop verder te bouwen. Zie [hier](#).

## 11. Contact

### Overzicht van de projectpartners:

#### - deelnemende zelforganisaties:

- [Ghanaians In Leuven Association Belgium](#)
- Euro-Nepal Artist Association Belgium ([ENAA Belgium vzw](#))
- Ethiopische Gemeenschap Onderwijs Centrum in Leuven ([ECLCL](#))
- [Interculturele Denkgroep Leuven](#)
- [Kaotal vzw](#)
- [Lamynix](#)
- Nihao Leuven: [facebook](#), [website](#)
- [Nowefam Leuven](#)
- [Nzuko Ndigbo Leuven](#)
- [Russische School Leuven](#)
- [Totelema](#) & Tshianza Tshia Lupandu ([TTL](#))

Een beschrijving van elk van de deelnemende zelforganisaties kan u lezen in de [brochure](#) van Heritage On Stage.

#### - **federaties** en contactgegevens begeleiders Vlaams-Brabant

- [Internationaal Comité vzw](#): [gianni@icvzw.be](mailto:gianni@icvzw.be)
- [Actieve Interculturele Federatie + vzw](#): [artemis@vzwaif.be](mailto:artemis@vzwaif.be)

#### - [Erfgoedcel Leuven](#)

#### - [Dienst Erfgoed Vlaams-Brabant](#)

#### - [FARO](#)

#### - [KADOC-KU Leuven](#): zie ook het project [‘Stafkaart van het migrantenmiddenveld en zijn erfgoed in Vlaanderen 1830-1990’](#)

#### - [Dienst Diversiteit en Gelijke Kansen van Leuven](#)

#### - [Agentschap Integratie en Inburgering regio Vlaams-Brabant](#)